

Bc. Jana Hrdličková

Carrollova *Alenka v říši divů*: korpusově stylistická perspektiva

A Corpus Stylistic Perspective on Lewis Carroll's *Alice's Adventures in Wonderland*

Diplomová práce, Ústav anglického jazyka a didaktiky, FF UK, 2015

Posudek oponentky

Jana Hrdličková ve své diplomové práci podává korpusově založenou stylistickou analýzu klasické knihy pro děti *Alenka v říši divů*. Ukazuje tak možnosti korpusových metod a nové pohledy na literární dílo, které mohou přinést.

Východním krokem analýzy textu *Alenky v říši divů* je identifikace klíčových slov a prominentních n-gramů (,clusters'). To s sebou přináší řadu důležitých rozhodnutí, pro která nejsou v literatuře popsána jednoznačná obecně aplikovatelná řešení. Již z pojetí klíčových slov v korpusové stylistice (slova, která se ve zkoumaném korpusu objevují s frekvencí, která je statisticky významně vyšší než ve srovnatelném referenčním korpusu) je zjevná podstatná role referenčního korpusu. Autorka používá dva referenční korpusy – soubor osmi knih pro děti vydaných přibližně ve stejné době jako Carrollova kniha a větší korpus viktoriánské prózy – a zohledňuje výsledky porovnání *Alenky v říši divů* s oběma. Jako statistickou metodu zvolila, s ohledem na malou velikost studovaného korpusu, log-likelihood. Další část analýzy se zaměřila na čtyřslovné n-gramy, které se v textu vyskytly alespoň čtyřikrát.

Byla analyzována všechna klíčová slova (72 na základě prvního referenčního korpusu, 111 na pozadí druhého, seznam klíčových slov se do značné míry překrývá). Jako velmi vhodné se jeví autorčino rozhodnutí zahrnout do rozboru vlastní jména, která někteří autoři opomíjejí. Ukázaly se tak principy, na jejichž základě se v knize pojmenovávají jednotlivé postavy – častá jsou apelativa, někdy s modifikátory, ve funkci vlastních jmen (psaná s velkým počátečním písmenem). Jedná se o jména zvířat, názvy karet nebo názvy povolání. Vlastní jména osob jsou naopak řídká (*Alice*, *Dinah*). Názvy zvířat a osob, které hrají v příběhu okrajové role (a obvykle nemluví) jsou psány s malým písmenem (otázkou je, zda mohou být řazena mezi vlastní jména).

Autorka popisuje klíčová slova podle slovních druhů a dále je řadí do významových skupin. Mezi substantivy tak vyčleňuje sémantické skupiny, které se týkají základních témat příběhu nebo nějakým způsobem charakterizují jeho protagonisty. Projevila se také důležitá role básní a písní, kterou potvrdila i pozdější analýza n-gramů. Za nejzajímavější zjištění pokládám konstrukce se substantivy *tone* a *voice*: ,verb of speaking – in a(n) - * - tone', ,verb of speaking – interlocutor – in a tone of - *' a ,verb of speaking – interlocutor – in a(n) * voice'. Autorka ukazuje široký rejstřík adjektiv, která se v těchto vzorcích mohou vyskytnout a charakterizovat tak způsob řeči a postoje postav. Tyto vysoce frekventované konstrukce nejsou omezeny jen na některá místa v knize. Odhalují naopak zásadní roli konverzace v *Alence v říši divů*. (Autorka se proto také rozhodla popsat způsoby výstavby dialogu a porušování konverzačních maxim a maxim zdvořilosti v závěru práce.) Centrální postavení komunikace potvrzují také některá klíčová adverbia a slovesa. Ukazuje se, jak je dialog často přerušován (slovesa *begin*, *go on*) a jak je navázání obtížné. Spojení sloves mluvení se zvrtným zájmenem *herself* a klíčové slovo *think* označují častá místa vnitřní řeči hlavní postavy. Typickou konstrukcí, v níž se objevuje další klíčové sloveso *know*, je diskurzivní ukazatel *you know*, což znovu ukazuje na dialogičnost textu.

Autorka se věnuje i gramatickým slovům, která se objevila mezi klíčovými slovy. Díky tomu může ukázat nesystematičnost odkazování na postavy příběhu – variaci mezi *it* a *he*. Dobře si také všimá toho, jak vysoká frekvence přivlastňovacího zájmena *its* souvisí s jeho determinací funkcí u substantiv označujících části těla (zvířecích) hrdinů knihy.

Analýza n-gramů podpořila závěry popisu založeného na klíčových slovech. Objevují se opět ukazatele dialogičnosti, n-gramy s charakterizační funkcí spojené s jednotlivými postavami a n-gramy s různými typy opakování, které se objevují v písních a básních. 4-gramy s temporální a prostorovou orientační funkcí jsou, jak autorka ukazuje na srovnání s výsledky studií Fischer-Starckové a Mahlbergové, příznačné pro jazyk narativní prózy (i když se vyskytují i v jiných typech textu). Pro charakteristiku hlavní postavy, jejích postojů a chování se ukázaly jako důležité překrývající se n-gramy *as well/quickly as she could* a 4-gramy obsahující slovesa *like* a *seem*.

Poslední část páté kapitoly představuje pragmatickou analýzu porušování kooperativních a zdvořilostních maxim v dialozích v knize. Tato část je prezentována jako ,dovětek' (,afterword') a vzhledem k svému rozsahu a jistě

nesystematičnosti může sloužit opravdu jen jako doplnění korpusově založeného pohledu. Autorka nicméně přesvědčivě argumentuje, že v dialogu v *Alence v říši divů* je především o hru s pragmatickými principy a jazykovými pravidly. Možná by bylo zajímavé pokusit se oba pohledy na zkoumaný text lépe propojit alespoň v závěru práce.

Práce je pečlivě zpracovaná i po formální stránce. Příloha práce obsahuje seznamy klíčových slov a 4-gramů spolu s relevantními kvantitativními a statistickými údaji. Je třeba zmínit také rozsáhlý soupis použité literatury, který dokládá, že autorka se opírá o důkladnou znalost oblastí, které v práci propojuje: metod korpusové lingvistiky a korpusově založené analýzy literárního díla, stejně jako analýzy literárně-vědné, stylistiky a pragmatiky.

Diplomová práce Jany Hrdličkové ukazuje, jak může precizně provedený korpusově založený rozbor literárního textu ověřit poznatky popsané v tradičních literárních a literárně-stylistických studiích, dát pozorované jazykové jevy do nových souvislostí a nabídnout i nový pohled, který vychází z kvantitativních údajů (obvykle jinými postupy těžko postižitelných) a jejich kvalitativní analýzy. Práce je zajímavá i metodologicky – autorka pečlivě zdůvodňuje všechna svá rozhodnutí a ukazuje rozdíly ve výsledcích dosažených na základě různých referenčních korpusů.

Dotazy a poznámky k jednotlivostem

- Jak se při definování slov pro generování klíčových slov zacházelo s interpunkcí? Zdá se (jak ukazují i konkordance uvozovek, str. 52), že interpunkce může sloužit jako ukazatel syntaktických odchylek (na pozadí referenčního korpusu).
- Byla systematicky analyzována negativní klíčová slova? Zajímavá mi připadá přítomnost *and* mezi negativními klíčovými slovy (na pozadí korpusu dětské literatury). Zdá se, že *and* se objevuje i v n-gramech méně často, než bývá obvyklé. Dalo by se to nějak vysvětlit?
- Jak se užívá členů s vlastními jmény vzniklými z apelativ (viz konkordanční řádky na str. 38: *a Dormouse, the Mouse, Serpent*)?
- Jak byla testována souvislost klíčových slov označujících jídlo s jednotlivými postavami?
- Orientaci v práci by usnadnily popisky ke ‚keyword plots‘ – v textu se někdy obtížně hledá, která slova zobrazují. Bez dalšího popisu není ‚word cloud‘ na str. 37 příliš užitečný (obecně je výpovědní hodnota tohoto typu zobrazení diskutabilní).
- Slovo *offended* nepředstavuje ve všech konkordancích adjektivum (str. 48).

Závěr

Předložená práce Jany Hrdličkové splňuje požadavky kladené na diplomové práce. Doporučuji ji proto k obhajobě a předběžně hodnotím jako výbornou až velmi dobrou.

V Praze 31.8.2015

do. PhDr. Markéta Malá, Ph.D.